

Finansklagenemnda Skade

Avgjørelse FinKN 2023-368

12.5.2023

Gjensidige Forsikring ASA

Retts hjelp

Mange parter i tvist mot staten om støy fra kampflybase – én eller flere tvister - avt.l. § 36.

De sikrede fremmet ved felles advokat, krav mot staten om erstatning for støyplager etter etablering av kampflybase. De sikredes advokat søkte om retts hjelpdekning, og foretaket innvilget én felles dekning for 193 parter. De sikrede mente å ha krav på individuelle deknings, subsidiært at man foretok en gruppering av de sikrede og innvilget en dekning per gruppe. Nemnda kom til at ville være urimelig å gjøre gjeldende vilkårenes bestemmelser om sammenslåing av flere saker til én tvist, men at det heller ikke var rimelig å si at det dreide seg om 193 individuelle tvister. Etter en skjønnsmessig helhetsvurdering kom derfor nemnda til at klausulen måtte settes til side slik at det her dreide seg om 193 individuelle tvister, men med redusert forsikringssum på kr 30 000 per sikrede.

ANTATT ØKONOMISK OMFANG: forsikringssum kr 250 000

Saksfremstilling

Saken gjelder krav om dekning for retts hjelp og spørsmål om det foreligger én eller flere tvister.

Etter etablering av en kampflybase oppsto tvist om støyplager/ulemper mellom basen og et stort antall naboeiendommer. Tvisten omfatter eiere av 193 boligeiendommer som benytter samme advokat A. og 34 eiere av gårdsbruk i området som representeres av en annen advokat. Sakene ble 4.10.22 besluttet forent til felles behandling for tingretten.

Det er fremlagt lite informasjon om støyplagetvisten, men det følger av stevning datert 30.5.22 at det har vært utstrakt kontakt mellom sikredes advokat og motparten/staten over flere år, herunder møter og korrespondanse, senest et digitalt møte 28.10.21.

I prosessvarsel av 8.11.21 ba sikredes advokat om en ansvarserkjennelse fra motparten innen 17.11.21. Motparten svarte på prosessvarselet 17.11.21:

Staten har ikke tidligere mottatt krav fra de aktuelle pretenderte kravshaverne, og har da heller ikke mottatt faktiske og rettslige anførsler for kravet før nå.

Motparten avviste kravet, men skrev at man ville komme med en grundig tilbakemelding på kravet innen mars 2022. Det ble videre tilbudt suspensjon av foreldelsesfristen frem til 1.6.22.

Av stevningen datert 30.5.22 fremgikk følgende om sakens omfang og gjennomføring:

Selv om vi ikke finner grunnlag for å fremsette gruppesøksmål, vil mange tema og forhold være lik for mange av saksøkerne. Det antas derfor hensiktsmessig at det, på samme måte som i Gardermoen-dommen, gjøres et utvalg av representative saksøkere/eiendommer, og at bevisførselen og anførselene begrenses til disse, med avklaring (avtale mellom partene) om hvilke konsekvenser dette vil få for de øvrige eiendommer. Vi vil ta en nærmere dialog med saksøkte og tingretten om dette.

Rettsbok fra planmøte i tingretten 4.10.22 viser at man drøftet mulighet for tilskjæring av sakene "slik at kun krav som gjelder et mindre antall grunneiere behandles og øvrige eventuelt stanses". Det var tale om 30–40 grunneiere for bolig og rundt 15 for gårdsbruk. Motparten ønsket et mindre antall. Antallet skulle avklares etter møtet mellom partene i november 2022.

Sikredes advokat forklarte 20.1.23 at det opprinnelig ble utarbeidet en liste over 40 representative eiendommer, som omfattet 28 av de 193 boligeiendommene og 12 gårdsbruk. Av prosessøkonomiske grunner hadde det vært flere forhandlingsrunder om ytterligere reduksjon av antall eiendommer med bevisføring for tingretten. Det ble først utarbeidet en liste på 24 eiendommer og deretter en med 16 eiendommer, hvorav 10 av 193 boligeiendommer og seks gårdsbruk. Sikredes advokat har forklart om denne listen:

Dette er imidlertid ikke representative eiendommer i betydningen at det vil være klart hvilke konsekvenser en dom i tingretten vil få for øvrige eiendommer. Det vil således antakelig være nødvendig med nye forhandlinger om konsekvenser for øvrige eiendommer etter at dom i tingretten foreligger.

Sikredes advokat søkte i felles brev av 5.5.22 til alle involverte foretak om dekning under den enkelte sikredes individuelle rettshjelpdekning. Det er ikke opplyst når de sikrede kontaktet advokat, eller når de ulike sikrede trådte inn i saken.

Foretaket har innvilget rettshjelpdekning for parter med forsikring i foretaket, men har begrenset denne til maksimalt kr 1 308 per part basert på 192 parter totalt i tvisten og en samlet forsikringssum på kr 250 000. Foretaket la til grunn 17.11.21 som tvistetidspunkt.

Sikrede krever dekning for rettshjelpgifter inntil forsikringssummen på kr 100 000 og anfører at det foreligger en separat tvist for hver enkelt sikrede. Verken det rettslige eller faktiske grunnlaget er likt for alle partene. Det rettslige grunnlaget vil for noen eiendommer være naboloven § 9, jf. § 2, 3. ledd, mens det for andre vil være 4. ledd. Det dreier seg om to ulike rettslige vurderinger. Videre er det faktiske forskjeller mellom de ulike eiendommene, både for ansvarsgrunnlaget (tålegrensen) og erstatningsutmålingen (verditapet). Det vil også ha betydning for vurderingen når de ulike eiendommene er etablert og overtatt av nåværende eiere. Sakene kunne i prinsippet blitt anlagt for retten hver for seg.

Sikrede anfører subsidiært at det kan foretas en gruppering av partene, og at det innvilges én dekning per gruppe. Primært anføres det at det da skal innvilges dekning som om det var 40 grupper av eiendommer, herunder 28 grupper som gjelder de aktuelle 193 eiendommene.

Atter subsidiært er det anført at man kan innvilge dekning som om det er 24 grupper, herunder 16 grupper som gjelder de aktuelle 193 eiendommene, dvs. at det innvilges 16 dekningsgrupper à kr 250 000.

Atter subsidiært anføres det at man kan innvilge dekning som om det er 16 grupper, herunder ti grupper som gjelder de aktuelle 193 eiendommene, dvs. at det innvilges ti dekningsgrupper à kr 250 000. Dette er i samsvar med opplegget for bevisførselen, men løsningen er ikke rimelig fordi denne begrensningen gir et utilstrekkelig antall representative eiendommer.

Forsikringsforetaket anfører at det er tale om én felles tvist med 192 parter på samme side. Det dreier seg om tvist mot en felles motpart, og saken er basert på felles bakenforliggende faktisk og rettslig grunnlag. Sakene er også sammenfallende i tid. Ut ifra sakens dokumenter gjelder det erstatningskrav for verditap på eiendommer, saken behandles av felles advokat, og sakene blir forent til felles behandling. Foretaket viser til FinKN 2017-620 som en sammenlignbar sak.

Finansklagenemnda Skades begrunnelse

Spørsmålet er om sikredes sak utgjør en separat tvist som utløser en separat forsikringssum.

Sikredes rettshjelpforsikring har følgende vilkår:

Forsikringssum og egenandel

Den samlede erstatning ved hver tvist er begrenset til den forsikringssum som fremgår av forsikringsbeviset.

(...)

Dersom det er flere parter på samme side, er den samlede erstatning for samtlige parter på samme side, begrenset til den forsikringssum som fremgår av forsikringsbeviset.

Det fremgår her at den samlede erstatningen er begrenset til forsikringssummen selv om det er flere parter på samme side. Vilkårene sier videre at "Dersom gruppesøksmål fremmes, er den samlede erstatning for alle tvistene begrenset til kr 250 000".

Om grensen mellom en og flere tvister sier vilkårene:

Hva er en tvist?

(...)

-Spørsmål om det er en eller flere tvister avgjøres etter en helhetsvurdering. I vurderingen av om det er en tvist vektlegges blant annet følgende:

Om kravene har samme årsak eller gjelder samme underliggende faktum

Om det er nær sammenheng mellom kravene

Om kravene gjelder samme gjenstand, kontrakt eller tap

-En tvist anses ikke for å være flere tvister selv om saken består av flere individuelle spørsmål som fremmes i flere saker

Alle sakene dreier seg om erstatningsansvar for støy fra kampflybasen med grunnlag i naboloven § 9, jf. § 2. Sakene har derfor "samme årsak og samme underliggende faktum" – støy som overstiger tålegrensen. I praksis er felles erstatningskrav fra flere skadelidte mot samme skadevolder regnet som én tvist. Nemnda viser her til FinKN 2017-616, 2017-617, 2017-618, 2017-619 og 2017-620, som gjaldt 22 tidligere studenter med krav mot et studiested for gale opplysninger om hvilken yrkestittel studiet ga grunnlag for. Nemnda viser også til FSN 5964, hvor fem naboer krevde naboskjønn etter grannelova § 7, og hvor spørsmålet var om bygging av en transportterminal i nabolaget medførte brudd på grannelova § 2. Nemnda uttalte her at "er rettsgrunnlaget for samtlige av de 6 som har gått til sak så likt at det må anses som én tvist. Resultatet ble også det samme for samtlige med et mindre unntak som nemnda finner er uten betydning i denne sammenheng". På den annen side kan det være flere tvister hvis det dreier seg om forskjellige typer av krav, jf. FinKN 2017-798, hvor nemnda kom til at ni krav fra forskjellige hytteiere mot samme utbygger utgjorde ni tvister under rettshjelpforsikringen. I den saken dreide det seg imidlertid om forskjellige typer av misligholdskrav med klare individuelle preg. Nemnda mener saken her har større likhet med skolesakene og særlig saken om naboloven enn med utbyggersakene mht. felles faktisk og rettslig grunnlag selv om de individuelle forskjellene mht. ansvarsgrunnlaget er større her enn i skolesakene.

Sikrede viser til at rettsgrunnlaget er forskjellig fordi noen saker løses på grunnlag av § 2 tredje ledd og noen på grunnlag av fjerde ledd. Selv om det kan være litt forskjellige momenter i vurderingen, vil erstatningsgrunnlaget i hovedsak være et spørsmål om tålegrensen for støy, og dette er felles. Uansett tilsier oppdelingen i ansvarsgrunnlaget ikke at det dreier seg om 193 individuelle tvister, men om to grupper av tvister.

Sikrede anfører at verdiansettelsen vil være individuell for hver tvist. Dette er ikke nevnt som moment i vilkårene, og individuelle utmålingselementer alene er heller ikke etter praksis tilstrekkelig til at det dreier seg om flere tvister, jf. blant annet FinKN 2017-618, 2012-098 og

FSN 5726. Resultatet kan bli annerledes om det dreier seg om en kombinasjon av veldig mange parter og større grad av individuell utmåling, jf. FinKN 2019-246, som gjaldt 42 festere i sak mot bortfester om oppregulering av festeavgiften/innløsning av tomtene.

I denne saken er det flere parter, og utmålingen vil avhenge av faktiske forhold ved eiendommen for å beregne verditapet. Forholdet mellom felles kostnader og individuelle kostnader er imidlertid ikke nærmere belyst, og det er derfor vanskelig å si hvor stort utslag de individuelle utmålingsmomentene faktisk har.

Det er videre "nær sammenheng" mellom kravene i form av tidsmessig og geografisk nærhet. Sakene gjelder eiendommer i geografisk nærhet til flybasen, og selv om støynivået har økt gradvis og tålegrensen kan ramme eiendommene forskjellig, mener nemnda det må legges til grunn at kravene oppsto tilnærmet samtidig.

Derimot gjelder kravene ikke samme gjenstand, tap eller kontrakt.

Ut fra dette mener nemnda at det må være avgjørende at kravene har samme årsak, gjelder samme underliggende faktum og at det er nær tidsmessig og geografisk sammenheng mellom kravene. Det er da ikke avgjørende at kravene ikke gjelder samme gjenstand, kontrakt eller tap. Det er derfor i utgangspunktet ikke grunnlag for å si at det foreligger 193 separate tvister. Den oppdelingen i grupper som er foretatt fra sikredes side tilsier også at det ikke er tilstrekkelige individuelle kjennetegn ved verken ansvarsgrunnlaget eller erstatningsutmålingen til at dette kan sies å dreie seg om 193 individuelle tvister. Ut fra dette fremstår oppdeling i grupper etter mønster av FinKN 2018-392 som en naturlig løsning, jf. nedenfor.

Sekretariatet foreslo på bakgrunn av nemndspraksis hvor man ved mange parter med forskjellig utmåling har delt disse i grupper med felles utmålingskriterier følgende løsning:

Vårt forslag er derfor at man velger å dele partene inn i 20 grupper, slik at det innvilges totalt 20 rettshjelpdekninger. Alle selskapene, med unntak av ett, synes å ha lagt til grunn en forsikringssum på kr 250 000. Dette gir følgelig 20 dekninger á kr 250 000 hvor hvert selskap er ansvarlig for sin forholdsmessige del basert på totalt antall parter og antall parter forsikret i foretaket. Det presiseres for god ordens skyld at det uavhengig av antall dekninger i alle tilfeller kun er rimelige og nødvendige utgifter til rettshjelp som vil være dekningsmessige.

Sekretariatets forslag ble akseptert av tre foretak og av de sikrede, men ble ikke gjennomført pga. manglende aksept fra de øvrige foretakene. Det er videre to foretak som har akseptert at det dreier seg om én tvist for hver eiendom. Nemnda forstår saken slik at den nå gjelder 191 forsikringstakere fordelt på syv foretak.

Nærværende foretak har ikke akseptert forslaget.

Om bakgrunnen for løsningen skriver sekretariatet:

Sikredes advokat har opplyst at man har landet på at det nå skal føres bevis for 16 eiendommer, hvorav 10 eiendommer av de 193 advokaten representerer. Hun har imidlertid påpekt at dette ikke er representative eiendommer og derfor antagelig ikke vil løse saken for de øvrige eiendommer. Hun har opplyst at det før dette var valgt ut 24 eiendommer, og enda tidligere 40 eiendommer (hvorav 28 gjaldt de 193 eiendommene). Det er ikke klargjort hva som var bakgrunnen for de ulike utvalgene, men det er på det rene at motparten ønsket et lavere antall utvalgte eiendommer enn de sikrede. Uten av vi er kjent med kriteriene som ble lagt til grunn for utvalget er det vanskelig å ta stilling til den gruppering som er valgt. Det synes imidlertid rimelig å lande på et sted mellom det antall de sikrede primært ønsket (28 av de 193 eiendommene) og det antall man nå har landet på at det skal føres bevis for (10 av de 193 eiendommene).

Problemet med gruppeinndeling er imidlertid at utmålingen ikke er klar, og at det derfor kan være vanskelig å si hvordan gruppene bør fordeles. Gruppeinndelingen er også en nokså grov

tilnærming i forhold til kostnadene involvert i den enkelte sak.

Nemnda har derfor reist spørsmål om det i denne saken er bedre å ta utgangspunkt i at det i henhold til vilkårene dreier seg om én tvist, men at en slik avgrensning av tvistebegrepet i denne saken må settes delvis til side etter avtaleloven § 36:

En avtale kan helt eller delvis settes til side eller endres for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det samme gjelder ensidig bindende disposisjoner.

Ved avgjørelsen tas hensyn ikke bare til avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved avtalens inngåelse, men også til senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig

Ingen av partene har påberopt seg avtaleloven § 36, men nemnda er ikke bundet av partenes anførsler, jf. Saksbehandlingsreglene § 13 tredje ledd. Nemnda har imidlertid henvendt seg til partene for å få en uttalelse om bruk av avtaleloven § 36 i denne saken. Sikrede anfører at vilkårenes bestemmelser om å anse flere saker som en tvist ikke er urimelig i seg selv, men at bestemmelsen anvendt på den aktuelle saken fører til et kvalifisert urimelig resultat. Foretaket avviser at vilkåret kan lempes etter avtaleloven § 36 og anfører at det dreier seg om en masseavtale og at rettshjelpforsikring er et tillegg til et hovedprodukt.

Nemnda mener spørsmålet her er om avtalen må settes til side fordi avtalens innhold gjør det urimelig å gjøre den gjeldende i den aktuelle saken, men at det også må tas hensyn til at det dreier seg om en avtale mellom en profesjonell part på den ene siden og en forbruker på den andre, og at forbrukeren ikke har noen innflytelse på innholdet i avtalevilkårene. Utgangspunktet er også at bestemmelsen er "en heller snever unntaksbestemmelse", jf. Rt. 2013 s. 769, og at det kreves "kvalifisert urimelighet" for å anvende den.

Nemnda peker på at en fordeling av forsikringssummen på kr 250 000 på 193 personer gir en forsikringssum på kr 1 295 per sikrede. En slik erstatning medfører at dekningen ikke har noen mening for den enkelte sikrede og betyr i realiteten at denne typen søksmål er unntatt fra foretakets ansvar. For den enkelte sikrede fremstår resultatet av klausulen i denne saken som klart urimelig. Samtidig har foretaket solgt en rettshjelpforsikring med forsikringssum kr 100 000 og må derfor regne med at denne forsikringssummen utløses i løpet av forsikringsperioden. Det er ikke upåregnelig at eiere av en eiendom utsettes for støy pga. utbyggingsprosjekter, og at eieren derfor går til sak med krav om ansvar etter naboloven. For foretaket fremstår det derfor som en nokså tilfeldig fordel at ansvaret under den enkelte forsikringskontrakt skal pulveriseres fordi det er mange berørte eiendommer i samme sakskompleks. Det er også helt tilfeldig for den enkelte sikrede om en rettstridig handling som rammer ham også rammer en rekke andre. Nemnda peker også på at flere foretak har akseptert sekretariatets fordelingsforslag, og mener dette tilsier at også foretakene mener løsningen med en tvist for en så stor gruppe er urimelig.

På den annen side må det tas hensyn at denne typen søksmål har preg av en akkumulering av risiko eller "katastroferisiko" hvor et stort antall forsikringstilfelle inntreffer samtidig som følge av en enkeltstående hendelse. For foretakene er det vanskelig å beregne slike hendelser statistisk, og det er vanlig at man unntar eller begrenser denne typen akkumulert risiko i vilkårene. Dette tilsier at det ikke er rimelig å sette begrensningene i tvistevilkåret helt til side slik at det foreligger 193 tvister hver med forsikringssum kr 100 000. Hvis resultatet er en risiko foretakene ikke kan leve med, må de unnta denne typen søksmål i sin helhet, og det er forsikringstakerne neppe tjent med. Den beste løsningen synes derfor å være at vilkårene settes delvis til side.

Sekretariatets løsningsmodell medfører en samlet forsikringssum på kr 250.000 x 20 = kr 5 000 000. En alternativ modell er at man tar utgangspunkt i den ordinære forsikringssummen per tvist på kr 100 000, men legger inn en reduksjon fordi store deler av kostnadene kan fordeles

på alle eller flere av sakene.

Det er opplyst at hver sikrede hittil er blitt belastet med kr 27 000 i advokatomkostninger. Nemnda tar ikke stilling til om dette er rimelige eller nødvendige omkostninger, men peker på at om forsikringssummen settes til kr 30 000 per sikrede, blir resultatet samlet kr 5 730 000, som ligger noe over, men temmelig nær sekretariatets alternativ, og som flere foretak har akseptert.

Nemnda mener en slik løsning har flere fordeler fremfor inndeling i grupper:

1. alle selskaper behandles likt uansett om de har en forsikringssum med kr 100 000 eller kr 250 000 når det er mer enn tre parter,
2. det blir ingen fordeling i grupper som kan gjøre forholdet mellom gruppeinndelingene og fordelingen mellom foretakene vanskelig, og
3. de sikrede behandles likt uavhengig av antallet medlemmer i gruppen.

Nemnda har derfor i denne saken vurdert det slik at det vil være urimelig å gjøre gjeldende vilkårenes bestemmelser om sammenslåing av flere saker til én tvist, men at det heller ikke er rimelig å si at det dreier seg om 193 individuelle tvister. Etter en skjønnsmessig helhetsvurdering mener nemnda klausulen må settes til side slik at det dreier seg om 193 individuelle tvister, men med redusert forsikringssum på kr 30 000.

Avgjørelsen er enstemmig.

Finansklagenemnda Skades konklusjon

Sikrede gis delvis medhold.

Ved behandlingen deltok Trine-Lise Wilhelmsen (leder), Terje Sjøvold (bransjerepresentant) og Alexander Venås (forbrukerrepresentant).